

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ВИРОБНИЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

БЕЗРУЧКО Я.А., АСПИРАНТ

ПИСАРЕНКО В.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

Розглянуто сучасний стан розвитку інвестиційної політики в АПК. Розкрито базові поняття інновацій. Обґрунтовано необхідність ведення інноваційної діяльності агропромисловими компаніями.

Рассмотрено современное состояние развития инвестиционной политики в АПК. Раскрыты базовые понятия инноваций. Обоснована необходимость ведения инновационной деятельности агропромышленными компаниями.

This article is about the present state of development of investment policies in agriculture. Solved the basic concepts of innovation. The necessity of innovation agribusiness companies.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується істотним прискоренням темпів науково-технічного прогресу, що обумовлює постійні зміни в структурі й динаміці суспільних потреб і, як наслідок, загострює конкуренцію в пропозиції нових товарів і послуг, а також покращенні їх якісних характеристик. У цьому зв'язку стійкість економічного положення більшості суб'єктів господарювання значною мірою визначається темпами і масштабами здійснення інноваційної діяльності, що дозволяє своєчасно і швидко реагувати на умови конкурентної боротьби, що постійно змінюються, шляхом використання різноманітних нововведень, забезпечуючи більш якісне й повне задоволення потреб ринку. Тому розвиток інноваційної сфери, через яку просуваються у виробництво досягнення науково-технічного прогресу, є особливо актуальною, що потребує серйозної уваги з боку галузевих органів управління та інших суб'єктів господарювання, що приймають участь у інноваційних процесах.

Нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції вимагає відповідного розвитку матеріально-технічної бази галузі. Збільшення розмірів виробничих фондів здійснюється насамперед за рахунок додаткових вкладень матеріальних і грошових засобів, спрямованих на розширення виробничого потенціалу сільського господарства. Стійкий розвиток галузей агропромислового комплексу в умовах становлення ринкових відносин потребує

інвестиційної активності в аграрному секторі з надання підприємствам необхідних грошових і матеріальних ресурсів. Постійне масштабне застосування інноваційних досягнень є вирішальним чинником забезпечення конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і України в цілому. Застосування інновацій забезпечує стійке економічне зростання, підвищує виробничий та соціальний розвиток суспільства, гарантує економічну безпеку та стабільність

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади інвестиційно–інноваційної діяльності в АПК та рекомендації щодо формування системи її фінансового забезпечення набули популярності та розроблялися у наукових працях.

Вагомий внесок у дослідження проблеми управління інноваційними процесами здійснили такі вітчизняні і зарубіжні вчені: Бажал Ю.М., Завлін П.Н., Ілляшенко С.М., Ілленкова С.Д., Краснокутська Н.Н., Поклонський Ф.Ю., Туган–Барановський М.І., Уткін Е.А., Фатхутдінов Р.А., Шумпетер Й та інші. Разом з тим необхідно відзначити, що ще недостатньо вивчено й розроблені теоретичні й методологічні підходи, а також практичні рекомендації, спрямовані на системне управління інноваційними процесами.

Не менш важливе значення для інноваційного процесу мають законодавчі та нормативно–правові документи України, що стосуються інвестиційно–інноваційної діяльності[1,5].

Метою статті є розвиток теоретико–методологічних засад інвестиційно–інноваційної діяльності, обґрунтування необхідності впровадження інновацій у виробничу діяльність підприємств АПК, розробка методичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів її реалізації.

Виклад основного матеріалу. В агропромисловому виробництві, як і у всіх інших секторах господарювання в епоху «інтелектуальної економіки», основою добробуту стають не природні ресурси, а наукові досягнення. Для інноваційного розвитку агропромислового виробництва важливе поєднання кількох факторів: наявність висококваліфікованого науково–технічного персоналу;

випереджувальний розвиток супутніх галузей промисловості;

наявність розвиненого конкурентоздатного ринку виробництва сільськогосподарської продукції;

функціонування системи дорадництва та надання науково – консультативних послуг виробникам с.–г. продукції[2].

Аграрна політика Уряду в середньостроковій перспективі має бути спрямована на стійкий розвиток агропромислового комплексу на інноваційній основі, забезпечення продовольчої безпеки країни, формування повноцінного ринку землі, розвиток ринкової інфраструктури, нарощування експортного потенціалу, застосування узгоджених з нормами СОТ механізмів захисту національного аграрного ринку, створення умов для повноцінного розвитку села[5].

Нинішнє становище сільськогосподарських підприємств на ринку інвестицій характеризується їх неготовністю до ефективного освоєння засобів, а також неготовністю потенційних інвесторів вкладати капітал в підприємства через високі ризики, пов'язані з незахищеністю права власності, з великою ймовірністю неповернення коштів через погане управління.

Виходячи з того, що впровадження наукових досягнень – потужний ресурс стабільного розвитку економіки країни, проаналізуємо деякі показники, що характеризують сучасний стан застосування інноваційних досягнень в сільському господарстві України за останні роки.

За даними Держкомстату України з 1990 по 2008 рік загальна чисельність наукових працівників в Україні скоротилася більш ніж у 3,3 рази (з 313,1 тис. чол. до 94,1 тис. чол.). При цьому спостерігалось покращення якісного складу наукових працівників. Чисельність докторів наук, які працювали в економіці України зросла в 1,6 рази, а їх питома вага в загальній чисельності наукових працівників збільшилася з 1,0% в 1990р. до 4,3% в 2006р. Питома вага кандидатів наук у чисельності наукових працівників за цей же період зросла з 9,4% до 16,9%, а їх чисельність в економіці України збільшилася з 57,6 тис. чол. в 1995 році до 77,8 тис. чол. в 2008 році. Слід відмітити, що якщо в 1995 році наукова діяльність була основним місцем роботи для 41,8% докторів наук та 39,8% кандидатів наук, то в 2006 році – лише для 34,4% докторів наук та 21,7% кандидатів наук.

В цей же час інноваційна активність підприємств не зростала. В 2008 році питома вага підприємств, що займалися інноваціями складала 13,0%, тоді як у 2000 р. – 18,0%. В останні роки спостерігається скорочення питомої ваги реалізованої інноваційної продукції з 6,8% в 2001р. до 5,9% в 2008р. З 1996 року відмічалось зменшення питомої ваги обсягів виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП з 1,36% до 0,9% у 2008р.

Ослаблення науково-технічного і технологічного потенціалу, зменшення питомої ваги обсягів виконаних наукових і науково-

технічних робіт у ВВП та питомої ваги підприємств, що займалися інноваціями, загрожують Україні втратою власних позицій у світі, посиленням технологічної та інтелектуальної залежності.

В Україні окремі статистичні дослідження щодо застосування інноваційних розробок у галузі сільського господарства не проводяться. Проте, про інтенсивність впровадження наукових досягнень у аграрному виробництві можна судити порівнюючи динаміку рівня продуктивності основних сільськогосподарських культур в Україні та в світі.

Якщо до середини минулого століття нарощення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції відбувалося екстенсивним шляхом, тобто за рахунок розширення посівних площ, то з 50-х років ХХ століття в сільському господарстві України відмічається перехід до його інтенсифікації. Останні 50 років посівні площі зернових культур в Україні поступово зменшувалися з 20446 тис. га в 1955р. до 15636 тис. га в 2008р., а їх урожайність відповідно зростала з 15,5 ц/га до 34,6 ц/га. До 1990 року за сорокарічний післявоєнний період в Україні урожайність зернових зросла у 3,5 рази, цукрових буряків – у 1,6 рази, соняшнику – у 1,9 рази .

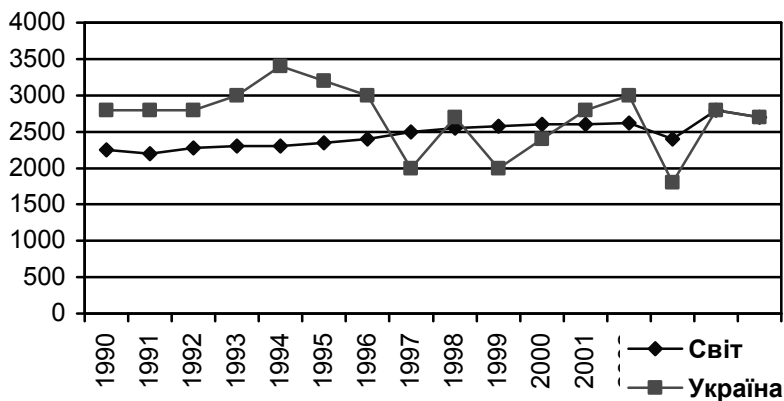

Рис.1. Динаміка урожайності зернових в Україні та в світі в 1990–2007 рр., кг/га.

Якщо в 1990 році урожайність зернових культур в Україні була вища ніж у світі (35,1 ц/га проти 22,8 ц/га), то з середини 90-х років, за виключенням 2001–2002 років, вона на 5–30 % нижча, ніж середньосвітова. З 1990 до 2007 року світова урожайність зернових поступово зростала, досягнувши 28,0 ц/га, (збільшення більш ніж в 1,2

рази), в той час як в Україні вона знизилася на 26% – до 26,0 ц/га (рис. 1).

За даними Державного комітету статистики України, станом на 01 січня 2009 р., починаючи з 1992 р., в агропромисловий комплекс України було залучено 2454,4 млн дол. США прямих іноземних інвестицій (6,9% загального обсягу). З них 1655,5 млн дол. США (4,7%) вкладено у 812 підприємств харчової та переробної промисловості та 798,9 млн дол. США (2,2%) у 655 сільськогосподарських підприємств. Приріст іноземного капіталу за 2008 р. становив 340,4 млн дол. США, що на 104,5 млн дол. США менше, ніж за аналогічний період минулого року. При цьому інвестиційні вкладення у харчову промисловість досягли 94,3 млн дол. США. Обсяг залучення іноземних інвестицій у сільське господарство з початку року збільшився на 246,1 млн дол. США. Що стосується інвестування у I кварталі 2009 р., то станом на 01 квітня 2009 р., починаючи з 1992 р., в агропромисловий комплекс України було залучено 2524,6 млн дол. США прямих іноземних інвестицій (6,9% загального обсягу в економіку). З них вкладено 1709,6 млн дол. США (4,6%) у 762 підприємства харчової та переробної промисловості та 815,0 млн дол. США (2,2%) у 652 сільськогосподарських підприємства [9]. Приріст іноземного капіталу за перший квартал 2009 р. становив 33,9 млн дол. США, що в 6,2 раза менше, ніж за аналогічний період минулого року. При цьому інвестиційні вкладення в харчову промисловість досягли 20,6 млн дол. США. Обсяг залучення іноземних інвестицій у сільське господарство з початку року збільшився на 13,3 млн дол. США. Основними інвесторами в агропромисловий комплекс України є такі країни:

– у сільське господарство: Кіпр (305,8 млн дол. США), Великобританія (121,7 млн дол. США), Данія (50,9 млн дол. США), США (50,4 млн дол. США), Швеція (36,7 млн дол. США), Німеччина (35,4 млн дол. США), Австрія (28,4 млн дол. США), Польща (28,3 млн дол. США), Російська Федерація (17,7 млн дол. США);

– у харчову промисловість: Нідерланди (512,8 млн дол. США), Швеція (210,1 млн дол. США), Кіпр (185,6 млн дол. США), США (140,1 млн дол. США), Великобританія (141,4 млн дол. США), Швейцарія (82,5 млн дол. США), Франція (69,3 млн дол. США), Німеччина (57,9 млн дол. США), Росія (41,3 млн дол. США) [7].

Слід зазначити, що через ряд причин іноземні інвестиції надходять в економіку нашої країни поки що в недостатньому обсязі.

Тому створення привабливих умов для діяльності інвесторів має стати першочерговим завданням аграрної політики України.

За даними Держкомстату України вітчизняними підприємствами було витрачено на технологічні інновації у 2009 році 10850,9 млн. грн, при цьому 7999,6 млн. грн – із власних джерел, 144,8 – млн. грн з державного бюджету, 321,8 млн. грн – за рахунок коштів іноземних інвесторів та 2384,7 млн. грн. – з інших джерел. По Полтавській області загальні витрати склали 42814,7 тис. грн, з них власних коштів – 32152,1 тис. грн, з державного бюджету – 295, 0 тис. грн, з інших джерел – 10367,6 тис. грн. [6]. Інвестиції в основний капітал наведено в таблиці.

Таблиця 1

Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності Полтавської області, 2005–2008 рр. (у фактичних цінах, тис.грн.)

	2005	2006	2007	2008	% 2008р до 2005р
Разом	3708582	4759792	6672143	8839830	238,36
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	272942	404820	514627	772923	283,18
Відсотків до загального обсягу	7,4	8,5	7,7	8,8	X
у тому числі сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	268911	401632	510937	769280	286,07
Відсотків до загального обсягу	7,3	8,4	7,7	8,7	X

Однак прямим інвестиціям в аграрному секторі традиційно перешкоджають складні бюрократичні процедури, повільна реформа ринку землі, недосконалі цінові механізми на ринках сільськогосподарської продукції і пов'язані з цим економічні ризики. Сьогодні в сільському господарстві лише незначний відсоток інвестицій, тоді як промисловість отримує переважну частину цих інвестицій. Протягом 2001–2005 рр. обсяг інвестицій в основний капітал у сільське господарство зріс на 3399 млн грн, а в промисловість

– на 21380 млн грн, тобто промисловість отримала на 17981 млн грн більше [3].

Однак прямим інвестиціям в аграрному секторі традиційно перешкоджають складні бюрократичні процедури, повільна реформа ринку землі, недосконалі цінові механізми на ринках сільськогосподарської продукції і пов'язані з цим економічні ризики.

Сьогодні в сільському господарстві лише незначний відсоток інвестицій, тоді як промисловість отримує переважну частину цих інвестицій. Протягом 2001–2005 рр. обсяг інвестицій в основний капітал у сільське господарство зріс на 3399 млн грн, а в промисловість – на 21380 млн грн, тобто промисловість отримала на 17981 млн грн більше [3].

Однак, аналіз сучасних умов господарювання дає змогу констатувати, що стан інноваційної діяльності в Україні визначається як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у промислово–розвинених країнах та потребам інноваційного розвитку[3]. Стабільне скорочення реальних обсягів фінансування науково–технічного комплексу та відсутність дієвої державної науково–технічної стратегії не дають підстав для висновку про наявність реального підґрунтя для переходу до інноваційної моделі розвитку. Аналіз підходів до формування структури інноваційного процесу і механізмів управління ним показав, що за останні 50 років процес нововведення значно еволюціонував і сьогодні має складний багатоаспектний характер. У якості джерел інновації на даному етапі можуть виступати наукові дослідження (відкриваючі нові знання), потреби ринку, знання, що існують (зовнішні для компанії), отримані в процесі навчання на власному досвіді знання й ін[4].

Висновки. Розглянуто сучасний стан розвитку інвестиційної політики в АПК, чинники, що впливають на розвиток інвестування в сільському господарстві в ринкових умовах, та заходи, що сприяють підвищенню інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств.

Таким чином, модернізація української економіки на засадах інноваційного розвитку має забезпечуватися комплексним застосуванням усіх доступних важелів економічної політики та запобіганням конфлікту між їхніми впливами та між вирішенням стратегічних та поточних завдань. За цих умов інноваційна стратегія як така, що за визначенням веде до підвищення рівня прибутковості національних підприємств, може стати реальним полем для

багатогранної співпраці держави і бізнесу. Поряд з цим інноваційні проекти потребують фінансування, недостатність якого й стає головним чинником гальмування інноваційних розробок та їх упровадження. Тому, незважаючи на посилення інвестиційної активності в галузі, як в докризовий період, так і під час кризи, вирішальним фактором зростання вітчизняного агропромислового комплексу буде нарощування його державної, в т. ч. і бюджетної, підтримки. Звичайно, що це має відбуватися із дотриманням всіх зобов'язань, взятих Україною при вступі до СОТ.

Література.

1. Закон України "Про інноваційну діяльність", затверджений постановою Верховної Ради України № 40–IV від 04.07.2002.

2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрного підприємства : навч.–метод. посіб. для са–моств. вивч. дисц. / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2000. – 356 с.

3. Жарінова А. Інтелектуальна власність як фундамент інноваційного розвитку України//Інтелектуальна власність №4, 2009р.

4. Коденська М.Ю. Інтеграція як фактор активізації інвестиційної діяльності / М.Ю. Коденська // Економіка АПК. – 2006. – № 6.– С. 24–31.

5. Міністерство аграрної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minagro.kiev.ua/page/78638.

6. Наукова та науково–технічна діяльність України (1990–2008 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

7. Статистичний щорічник України 2006 р. / [за ред. О.Г. Осауленко]. – К. : Державний комітет статистики України, 2007. –456 с.

8. Шибаніна О.В., Демченко Т.В. Розвиток виробництва зерна і його значення у забезпеченні продовольчої безпеки України// Економіка АПК №12, 2008р.

9. Україна в цифрах у 2007 році // Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2008. – 260 с.